

və genişlik

ratmaq mümkündür. Poeziya: 2013-2019; nəsr: 2013-2019, ədəbi tənqid: 2013-2019; dramaturgiya: 2013-2019 və sair kimi kitablar yaratmaqla dövrün janrları üzrə monoqrafik elmi dərkino nail olmaq olar. Ona görə də "Ədəbi proses" yaradıcılıq müşavirəsinin materialları müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatının tam, bütöv və ümümləşmiş obrazını canlandıran monoqrafik tədqiqatlar kimi mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bu monada "Ədəbi proses - 2017" yaradıcılıq müşavirəsində sosləndirildiyi kimi "Ədəbi proses" materialları Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin qurultaylarının janrlar üzrə elmi hesabatları, yaxud təqdimatları səviyyəsində saslənir... Torəddə etmədən demək olar ki, "Ədəbi proses" yaradıcılıq müşavirəsinin materialları bu forumun bütün iştirakçılarının, xüsusən cavab elmi nəslin ədəbi-tənqidi ərsələrinin vahid çökdüklü külliyyatdır. Beləliklə, tənqiddik missiyanı üzərində qurulan ədəbi prosədə 2017-ci ildə sanki ədəbi tənqid monoqrafik səviyyədə ümümləşdirilmişdir. Ona görə də 2017-ci ildə ədəbi prosesini 1976-cı ildə görkəmli tənqidçi və ədəbiyətşünas Yaşar Qarayevin başlayıb, 1984-cü ilə qədər davam etdirirdi və nəhayət, otdan sonra, 2014-cü ildə yəndən bərpə edilib, müstəqil dövlətçilik idealları və elmi gərəklilik əsasında qurulan "Ədəbi proses" hərəkatının yekunu hesab etmək olar. Bu, iki əsrin və iki nəslin ədəbi tənqidinin hər iki ideologiyasının, kommunist ideologiyası və azərbaycançılıq ideyası mühtində özünüifadə etmək baxımından bütün ənənəsinə və istedadına böyük elm və ədəbiyyat ideallarına həsr etmiş ədəbiyətşünaslıq zəkəsini böyük bir dövrdəki iştirakını mükməllə finallıdır.

Beləliklə, 2018-ci ildən Azərbaycanda "Ədəbi proses" hərəkatında yeni dalğa başlanmışdır. Keçən ilin yaradıcılıq müşavirəsində deyildiyi kimi, "ədəbiyyatda gedən proseslərin yeni ədəbi axınlar və ədəbi cərəyanlarla əlaqəli tədqiqi və təqdim olunması, ...ədəbi prosesin icmalını yaratmaqdan onun dərin nəzəri sərhətinə keçməyə doğru baş vermış inkişaf" öz növbəsində "Ədəbi proses" hərəkatında yeni dalğanı meydana çıxarmışdır. Bu isə tənqid və ədəbiyətşünaslıqda ədəbi prosədə professional səviyyədə və konseptual yanaşmaların yeni keyfiyyət dəyişmələri səviyyəsinə çatdırılmasının göstəricisinə çevrilmişdir. Qeyd olunan elmi-nəzəri prinsiplər bütün istiqamətlərdə ədəbiyyat haqqında elmin kamillik dövrünə qədər qoyduğuna nümayiş etdirir. Bu, ilkomizda, o cümlədən də milli ədəbiyətşünaslıq elminin baş qorəgahı olan Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda yeni ədəbiyətşünaslıq tofokürünün və yeni tənqiddi və ədəbiyətşünasların ərsələrinin artıq meydana olduğunu göstərir.

"Ədəbi proses-2019" Azərbaycan ədəbiyətşünaslığında "görmünz dalğa" kimi təzahür edən yeni elmi mərhələnin daxililə qatdan elmi-ədəbi mühtinin açığı meydana çıxması başlanmışdır. Təqdim

olunan məruzələrin demək olar ki, hamısında ədəbi proses əsason dərin nəzəri təhlillər və geniş elmi ümümləşdirmələr səviyyəsinə təqdim olunur. "Ədəbi proses"çilər sanki ədəbi proseni nəzəri cəhətdən dəyərləndirmək yarışına çıxmışlar. Yaxşı bəyotirdir ki, ədəbi prosesin qiymətləndirilməsi nəzəri dərəcəli geniş elmi dünyagörüüş bir-birini tamamlayır. Yeni nəsəl ədəbiyyat nəzəriyyəçiliyinin ön mövqeyinə çıxmış Maral Yaqubovanın "Bədi nəsr nəzəriyyə işığında" adlı məruzəsinin sərləvhəsinə səsələndən "nəzəriyyə işığında" ifadəsi geniş monada bütövlükdə "Ədəbi proses-2019" yaradıcılıq müşavirəsinin cəmi materiallarını aparıcı xüsusiyyəti kimi təzahür edir. Nəzəriyyəçilik bədi mətnin daxililə montajından, ədəbiyyatda gedən tokəmüli proseslərdən çıxarılan elmi notələrdən əsasında keyfiyyət dəyişmələri səviyyəsinə təzahür edir. "Ədəbi proses" hərəkatının bütün tarixi ərsədə ilk dəfə olaraq 2019-cu ilə həsr olunmuş yaradıcılıq müşavirəsində professor Tahirə Məmmədin "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" adında məruzə ilə çıxış etməsi də tənqid və ədəbiyətşünaslıqda genişlənməkdə olan nəzəri dərinlik və genişlik dövrünün əhəmiyyətli admlarındandır.

Təhran Əlişanoğlu "Ədəbi proses-2019" yaradıcılıq müşavirəsində ədəbi tənqiddin reallıqlarını nailiyyətli ilə yanaşı, problemləri ilə birlikdə yüksək pəşakərlilə səviyyəsində təqdim etmişdir.

İllərdən bəri "Ədəbi proses"ün ümümi mənzərəsinə dair konseptual elmi hesabatlar təqdim edən Elnarə Akimovanın məruzəsi bütövlükdə 2019-cu ilin ədəbiyyatının bütün genişliyi və dərinliyi ilə dərək olumasına qaş verir. Professional nəsr və poeziya tənqiddisi kimi qəbul olunan Vaqif Yusifinin ömründə ilk dəfə mürciat etdiyi dramaturgiyaya həsr olunmuş məruzəsi də ciddi elmi səviyyədə alınmışdır. Nərgiz Cəbbarlinin zamana, Aynur Xəlilovanın prosedə, Nərmın Cahangirovanın həkəyə janrına, Esimira Fuadın pəmalara, Cəvanşir Yusifinin ədəbi gənciyə, Qübrət Mirzəzadənin tənqiddə ədəbi portret janrına, Elçin Mehraliyyə bədi publisistikaya, Mehman Həsənovun esse janrına, Lalə Həsənovanın rəsdilli Azərbaycan ədəbiyyatına, Gülnar Qombərlə və İlhamə Ohmədovanın uşaq ədəbiyyatına, Salidə Şərifovanın ədəbiyət tarixçiliyinə, Pərvana Məmmədinin Cənubda ədəbi prosedə, Gülbəniz Babayevanın satırıya, Zokulla Bayramovun Ədəbiyyat İnstitutunda ədəbi prosedə, Morcan Sofiyevə, Xanım Zairova, Əşqanə Babayevə və Bosiro Əzizəliyevanın ədəbi olaqlarına həsr olunmuş məruzə və ya məqalələrdən hər biri haqqında ayrıca söz açmaq imkən yərardan ciddi ədəbiyətşünaslıq nümunələridir.

Eyni zamanda, yəno də "Ədəbi proses" hərəkatının toxminən yarım ərslik tarixində birinci dəfə olaraq "Ədəbi-proses-2019"-da "Sosial şəbəkə ədəbiyyatı" mövzusunda elmi məruzənin dinlonılması tam

yeni hadiso olub, tənqid və ədəbiyətşünaslığın yeni dövrünün genişlənməkdə olan miqyasını təsəvvür etməyə imkən yərardır. Cəvan şair və tənqidçi Qismət Rüstəmovun "Ədəbi proses-2019"-da dinlonilən "Sosial şəbəkə ədəbiyyatı" adlı elmi məruzəsi Azərbaycan ədəbiyətşünaslığında bədi yərardıcılıq proseslərinin genişləndirilməsi dövründə birinci elmi-nəzəri dəyərləndirilməsi kimi əlamətdər hadisədir. Bu, müasir ədəbi tənqiddin real ədəbiyyatla virtual ədəbiyyatı bər yərdə, özünü əlaqədə görüb qiymətləndirmək cəhdələrinin əyani elmi təzahürüdür. Həsab edirik ki, "Sosial şəbəkə ədəbiyyatı" məruzəsinin ardınca çəğdə ədəbiyyatın bu qəçilməz qanadının özünəməxsus reallıqlarına həsr olunmuş kitablar, dissertasiyalar, məqalələr meydana çıxacaqdır. Eyni zamanda, "Ədəbi proses-2019" yaradıcılıq müşavirəsinin onlayn formatda keçirilməsi də böyük və davamlı ədəbiyətşünaslıq hərəkatının tarixinə düşən fərqli hadisədir. Pandemiya dövrünün yərardığı məhdudiyətörlərin nəticəsində meydana çıxmış onlayn konfrans ərsədə həm də elmi tədbirlərin həyatə keçirilməsinin genişləndirilməsi üçün imkənlikləri döviyyəyö gətimmişdir. Onlayn yərardıcılıq müşavirəsi pandemiya dövrünün başlanması ilə zəruri tələbatə çevrilmiş yeni tipli təşkilati tədbirlər də, ən çətin şəraitdə olsa da, elmi inkişaf etdirməyin reallıqlarını mühtə gətirən yəddəqalın hadisədir. ZUM proqramları ilə əz vəsait sərf etmək və vaxt qazanmaq bəynəlxalq elmi konfranslar təşkil etməyin uğırla sınaqdan çıxarılmış onlayn konfransların perspektivdə dəhə də genişləndiriləcəyinə məydan əqr.

İlk dəfə olaraq, Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutundan konarda fəaliyyət göstərən tənqidçi və ədəbiyətşünasların "Ədəbi proses - 2019" yaradıcılıq müşavirəsində məruzə ilə çıxış etmələri bu elmi hərəkatın ölkəmizin elmi potensialını əhatə etmək məylinin təzahürüdür. Hazırda müasir Azərbaycan ədəbi tənqiddinin simasını müəyyən edən tanınmış ədəbiyətşünas Rüstəm Kamalın "2019-cu ilin səzi" mövzusunda etdiyi sanbəlli elmi məruzə həm də Ədəbiyyat İnstitutunun ölkə üzrə oməkədaşlıq sahəsindəki əlaqlərini canlı nümunəsindir. "Sosial şəbəkə ədəbiyyatı" mövzusunda məruzə ilə çıxış edən Azərbaycan Dillər Universitetinin müəllimi Qismət Rüstəmovun "Ədəbi proses - 2019" yərardıcılıq müşavirəsinə cəlb edilməsi ilə ədəbi proses hərəkatının şəbəkəsi dəhə də genişləndirilmişdir. Beləliklə, ədəbiyətşünaslıq elminin real ədəbiyyatla yanaşı, virtual ədəbiyyatda ərsərdə bərənəsi üçün mühüm addımlar atılmışdır. Fikrimizə, cəm illərdə sosial mediaya və o cümlədən də elektron şəbəkə ədəbiyyatına artımaqdə davam edən qeyri-ədli marağı və sosial şəbəkə istifadəçilərinin kağız mətnlərdə yazılan real ədəbiyyatın oxucularını ərsələməkdə olduğunu nəzərə alaraq Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi ilə birlikdə virtual ədəbiyyatın inkişafı problemlərinə, onun real ədəbiyyatla, müasir ədəbi proselə olaqlandırılması məsələlərinə həsr olunmuş xüsusi bər səminarın, mükəzimin keçirilməsinə ehtiyac vərardır. Artıq ədəbi prosedə və ümumən ədəbiyyatə yalnız nəşriyyatlarda, qəzet və jurnallarda nəsr olunan bədi ədəbiyyata istinad etməli qiymətmərk məsələyə birtərəfli yanaşmaq deməkdir. Sosial şəbəkə ədəbiyyatı da özində də-fəto Azərbaycan ədəbiyyatının üzvü tərkib hissəsidir və biz istar-istəməz bu istiqamətdə yərardan ədəbiyyatə münəsbət dəhə vahid elmi mövqədən çıxış etməyə bərdcluyuq. ədəbi-elmi mühtidə, xüsusi böyük marağı dəğərmüş Rəşad Məccidin "Qə-lomsız yazılanlar" kitabı və davam etməkdə olan həmin bədi-publisist silsilə sosial şəbəkə ədəbiyyatının ədəbi proses yalnız xaos yox, həm də ciddi ədəbi yeniliklər gətirdiyini əyani şəkildə nümayiş etdirir. Hazırda sosial şəbəkə ədəbiyyatının təhlili ədəbi döyərləndirilməsi, tənzimlənməsi, istiqamətləndirilməsi müasir ədəbiyətşünaslıq elminin bər və vəzifəsidir. Hətta bəhə hesab edirik ki, bər çəz özünəməxsus xüsusiyyətlərə malik olan sosial şəbəkə ədəbiyyatının təhlili tədqiqatları və tənqiddilərinin yətdisində formalaşdırmaq da qərsada dərən mühüm vəzifələr sırasındadır.

Göründüyü kimi, "Ədəbi proses - 2019" yərardıcılıq müşavirəsi tənqid və ədəbiyyatda nəzəri səviyyə və keyfiyyət dəyişiklikləri ilə müşayit olunan yeni elmi dalğanın dəhə də dərinləşdirilməsi və genişləndirilməsi ilə xarakterizə olunur. Dərnlük - nəzəri səviyyənin, genişlik isə elmi dünyagörüüşü səciyləndirən prinsiplər kimi tənqid və ədəbiyətşünaslıqın keyfiyyətinə və miqyasına müəyyən edir. Bu, ədəbiyətşünaslıq elminde başlanmış yeni dalğanın dəhə böyük səhillərə doğru inamla davamlı bər hərəkatədə olduğunu təsdiq edir. Artıq geriyyə yol yoxdur. İrəliddəki dəhə geniş üfələq isə uzaqda deyildir.

Ön sonda Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun davamlı layihəsi olan "Ədəbi proses" hərəkatına xüsusi dəstək vərən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədril, Xəlg yazıçısı Anarə, Yazıçılar Birliyinin katibi, "525-ci qəzet" in Baş rəddəktor Rəşad Məccidə, "Ədəbiyyat qəzeti" nin Baş rəddəktor, filologiya üzrə fəlsəfə dəktorü Azər Turana və "Ədəbi proses" in materiallarının artıq yəddicisini kitab halında nəşr etməkdə olan "Hədf nəşri" nin təsisçisi, yazıçı-ədəbiyətşünas Şəmil Sədıqə dərin minnətdarlıqımı bildirirəm. "Ədəbi proses Yaradıcılıq müşavirələri Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda yərənib inkişaf etməklə bərdər, məhd ədli cəkdəyin yərardıcılıq qurumlarının, canlı bərərlərinin, ali məktəblərin, digər mətbuat orqanlarının və sosial media, özəl nəşriyyat rəsmilərinin və təhsilçilərinin bərğə iştirakı ilə dəhə də genişləndirilməsi elmi-ədəbi hərəkatədə çevrilmişdir.

Baş rəddəktorunun müfəkkir elmi-ədəbi düşüncəyə malik olan Azər Turan olduqu "Ədəbiyyat qəzeti" nin isə artıq üçüncü dəfə "Ədəbi proses" Yaradıcılıq müşavirəsi materiallarından ibarət xüsusi buraxılış gəti oxucu auditoriyasına tədqim etməsi Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun layihəsinə dəstəkdən çəz, ədəbiyətşünaslıq elminin də, bədi yərardıcılıq proseslərinin də inkişaf etdirilməsinə xidmətin ifadəsidir.